

Behov och stöd i förvarsverksamhet

Svenska Röda Korsets behovsanalys av förvar
Hösten 2020



Svenska Röda Korset

www.rodakorset.se

Sammanfattning

Svenska Röda Korsets Enhet Skydd genomförde en analys av behov inom förvar under hösten 2020. Syftet med analysen var att undersöka om Svenska Röda Korsets verksamhet på förvar svarar till de rådande behoven och om det finns andra behov som kan uppfyllas. För närvarande erbjuder Svenska Röda Korset psykosocialt stöd genom frivilliga som besöker de sex förvaren i Sverige. Under Covid-19 pandemin stoppades besöken på förvar. Svenska Röda Korset började istället erbjuda möjligheten att få psykosocialt stöd på digital väg.

Behovsanalysen genomfördes som en multimetodstudie. Det huvudsakliga materialet samlades in genom tretton intervjuer. Fyra individuella intervjuer genomfördes med anställda från två av Migrationsverkets förvar. Fyra individuella intervjuer med representanter från andra civilsamhällesorganisationer som besöker förvar genomfördes samt fem grupper eller enskilda frivilliga från Svenska Röda Korsets besöksgrupper på förvar intervjuades. Intervjuerna genomfördes via telefon eller digitalt. Svenska Röda Korsets besöksrapporter från förvar användes som underlag för att identifiera vanliga behov bland förvarstagna. På grund av pandemin var det utmanande att nå förvarstagna. En webbaserad enkät om förvarstagnas behov togs fram och skickades till förvaren och andra organisationer som gör besök för att vidarebefordra till målgruppen. Frågeformuläret lockade till endast ett svar.

Det nuvarande psykosociala stödet som ges av Svenska Röda Korset ansågs vara värdefullt och det finns ett tydligt behov av det stödet bland förvarstagna. Av den anledningen sågs det som en prioritet att återuppta de fysiska besöken så snart som möjligt. De frivilliga nämnde att förvarstagna ofta har höga förhoppningar att de frivilliga kan hjälpa till med juridiska frågor, vilket inte ingår i deras uppdrag. Det fanns ett behov av att förbättra kommunikationen mellan organisationerna och Migrationsverket för att informera alla intressenter om de besökarnas roll och vad psykosocialt stöd innefattar. Stöd via videosamtal ansågs vara ett bra komplement till de fysiska besöken men de som intervjuades såg det inte som en möjlig ersättning av fysisk närvaro på förvar.

Deltagarna identifierade att det finns ett behov av aktiviteter i förvar. Särskilt aktiviteter som gynnar personer senare i livet, det vill säga efter förvar, ansågs värdefulla. För att komplettera Migrationsverkets aktiviteter föreslogs att Svenska Röda Korset skulle kunna tillhandahålla till exempel kurser i Första hjälpen och grupper för Träna engelska.

De som intervjuades uppfattade stödbehov inom hälsa och välbefinnande som vanligt, även om Svenska Röda Korset ansågs ha begränsade möjligheter att praktiskt agera inom området. Hälso- och sjukvård var en återkommande fråga, eftersom en del av de frihetsberövade upplevde att deras behov av vård inte alltid togs på allvar av vårdgivaren. Det föreslogs att Svenska Röda Korsets Vårdförmedling för papperslösa migranter skulle kunna hjälpa till genom att definiera ”vård som inte kan anstå” för intressenterna.

Röda Korset ansågs vara en relevant aktör för att underlätta kontakt med familj till förvarstagna. Däremot hade få av de som intervjuade fått frågor om efterforskning eller familjeåterförening. Behovet inom detta område ansågs inte vara akut eftersom många förvarstagna har kontakt med sina familjer via sociala media och telefon. Om någon saknade möjligheter till detta skulle Röda Korset kunna stötta genom att underlätta tillgång till nödvändig teknik för att etablera kontakt.

Deltagarna beskrev att förvarstagna ofta uttrycker ett behov att diskutera sitt asylärende och beslut om förvar med någon. I många fall har förvarstagna ett offentligt biträde som företräder dem i förvarsfrågor. Om de har andra frågor hänvisar de frivilliga till Svenska Röda Korsets migrationsrådgivning. Deltagarna beskrev dock att det finns ett behov av senare öppettider samt att det skulle vara fördelaktigt om tjänsten var öppen mer än två dagar i veckan.

Behoven relaterade till stöd vid återvändande ansågs ha hög prioritet. Röda Korset ansågs vara en organisation med världsomfattande nätverk vilket kunde gynna många förvarstagna genom att förmedla information och kontakter i landet dit de återvänder. De frivilliga efterfrågade utbildning om samtal inför återvändande.

Inom området runt materiella behov togs det upp att Svenska Röda Korset kan fortsätta tillgodose materiellt stöd från sina secondhand-butiker när förvarstagna har särskilda förfrågningar. Däremot behöver det förtydligas vem som är ansvarig för att välja ut och leverera det materiella stödet till förvaren. Det påtalades även att Svenska Röda Korset borde påverka för att personer som tas i förvar, exempelvis på sitt arbete, skulle kunna eskorteras hem för att hämta sina personliga tillhörigheter.

Ekonomiskt stöd för att möjliggöra att familjer kan göra besök ansågs viktigt. Däremot bedömdes det som problematiskt att dela ut pengar. De frivilliga efterfrågade mer information om Migrationsverkets ekonomiska stöd till personer som ska återvända.

Andra områden av behov som uppmärksammades var skydd för personer som släpps från förvar, förvarstagna som placeras på häkte och påverkan av allmänhetens uppfattning om personer som tas i förvar. De frivilliga tog också upp att de önska ökad återkoppling från Svenska Röda Korsets dialog med myndigheter om verksamheten inom förvar och resultaten av mötena.

Slutsatserna från behovsanalysen var att det mest akuta behovet i nuläget handlade om att återuppta fysiska besök på förvar. Att erbjuda aktiviteter som gynnar personer senare i livet betraktades som ett område för Svenska Röda Korset att utveckla. Det synliggjordes att Svenska Röda Korset redan har ett brett utbud av tjänster som har potential att svara på de förvarstagnas behov. Genom att öka utbytet av information mellan de som är involverade i besök samt vissa praktiska förändringar, kan tjänsterna nå denna grupp på ett bättre sätt. Behovsanalysen har lyckats identifiera behov som förvarstagna har på en daglig basis samt frågor som bör tas upp i dialog med berörda myndigheter för att bidra till förändring på strukturell nivå.

Innehållsförteckning

Inledning	1
Sammanhanget för analysen.....	2
Covid-19 pandemin	2
Röda Korsets mervärde	2
Syfte och omfattning av behovsanalys.....	4
Behov som koncept	5
Resultat.....	6
Psykosocialt stöd	6
Aktiviteter och kurser	7
Hälsa och välmående.....	8
Kontakt med familj.....	8
Juridiskt stöd	9
Återvändande.....	9
Materiella behov.....	10
Ekonomiskt stöd.....	10
Andra behov och observationer.....	11
Nästa steg och slutsatser	12

Inledning

Svenska Röda Korset är en del av Internationella rödakors- och rödahalvmånerörelsen, som under många år har arbetat för att förbättra förhållandena för frihetsberövade. Runt om i världen besöker representanter från Internationella rödakorskommittén (ICRC) och nationella föreningar fängelse och förvar. Arbetet med frihetsberövade är en del av rörelsens mandat och internationell humanitär lag. Metoderna för besök bygger på rörelsens grundprinciper, bland annat neutralitet och självständighet, och de utförs under konfidentialitet.

Svenska Röda Korset besöker anstalter, häkte och förvar. Besök på förvar startade år 1998. Ett av dess syften är att erbjuda psykosocialt stöd och motverkar isolering samt de negativa effekter som frihetsberövande kan ha. Förvarstagna efterfrågar ofta information angående hälso- och sjukvård och juridisk rådgivning kopplat till asyl, familjeåterförening och liknande. Oron runt att vara frihetsberövade, förhållandena i förvar, bekymmer runt familj och andra anhöriga samt rädsla för att återvända är vanligt bland förvarstagna. Vid besök görs hänvisningar från frivilliga till förvarstagna, både inom Svenska Röda Korset och till andra aktörer. Besökarna observationer i förvar tas regelbundet upp i dialog med ansvariga myndigheter. Avsikten med detta, och ytterligare ett syfte med besöken, är att bidra till att stärka förvarstagnas mänskliga rättigheter. Personer i förvar är en utsatt grupp eftersom de är frihetsberövade. Förvar är låsta institutioner inom vilken offentligheten sällan har insyn. Det är en okänd verksamhet för många bland allmänheten i Sverige. Förvarstagna är ofta beroende av myndigheten som håller dem i förvar och personalen som ska tillgodose deras mänskliga rättigheter i förvar. Oavsett de faktorer som gör frihetsberövade utsatta, är det viktigt att bejaka motståndskraften som hjälpte dem att överleva. Svenska Röda Korset strävar efter att stödja och stärka denna motståndskraft.

Svenska Röda Korsets arbete inom förvar har gradvis förändras och utvecklats sedan 1998. Det har skett med hänsyn till Migrationsverkets organisering av förvar men även Svenska Röda Korsets struktur. Ursprungligen fanns ett stort fokus på mänskliga rättigheter och enskilda ärenden. Därefter prioriterades psykosocialt stöd. Under de senaste åren har samverkan mellan Svenska Röda Korset och ICRC samt andra nationella rödakorsföreningar som besöker förvar påverkat verksamheten som erbjuds inom förvar. Mänskliga rättigheter, psykosocialt stöd och andra tjänster som erbjuds av Svenska Röda Korset till migranter har resulterat i ett strategiskt arbete med skydd av förvarstagna. Svenska Röda Korsets strategiska inriktning 2020–2023 i vilken frihetsberövade prioriteras samt organisationen etableringen inom området har lett till denna behovsanalys. Stödet som ges till frihetsberövade behöver utvärderas då och då, för att få veta om det finns andra behov som behöver mötas eller resurserna ska fördelas på ett annat sätt.

Analysens sammanhang

Förvar är en låst anläggning. Förvarstagna kan inte lämna lokalerna. Migrationsverket är ansvarig för de sex förvar med plats för totalt 528 förvarstagna. Varje år, sedan fem år tillbaka, fattas cirka 4 000 beslut om förvar. Under 2019 spenderade en person i genomsnitt 28 dagar i förvar. Den maximala tiden för att hålla någon i förvar är 12 månader. Det finns ingen övre gräns om personen har begått brott och ska utvisas som en följd av detta. I de fallen kan tiden i förvar överstiga ett år.

Personer tas i förvar för att de ska lämna Sverige. Förvar kan också användas när det finns behov av att utreda någons identitet eller rätt att vistas i landet.

Enligt Migrationsverkets riktlinjer ska en person som hålls i förvar behandlas humant och med respekt för deras värdighet och grundläggande mänskliga rättigheter. Förvarstagna ska ha tillgång till vård (som inte kan anstå), dagersättning, offentligt biträde, aktiviteter, utevistelse, kommunikation (via telefon eller dator) och besök.

Svenska Röda Korset har frivilliga som besöker alla förvar, med andra ord i Flen, Gävle, Kålleröd, Ljunghed, Märsta och Åstorp. Förra året hölls 750 samtal och mer än 100 besök genomfördes av 44 rödakorsare. Efter varje besök dokumenteras en konfidentiell rapport med eventuella observationer om förhållanden från förvar. Dessa rapporter sammanställs och lyfts regelbundet med Migrationsverket på en lokal och nationella nivå, i syfte att säkerställa kvaliteten på besök och bidra till att stärka förvarstagnas mänskliga rättigheter och förhållanden i förvar.

Covid-19 pandemin

Besöken på förvar pausades i mars 2020 på grund av utbrotten av Covid-19. Sedan dess ha externa besökare in tillåtit komma in. På grund av de stoppade besöken erbjöd Svenska Röda Korset att hålla digitala möten med personer i förvar. Detta mottogs positivt av Migrationsverket. Myndigheten bidrog till att starta verksamheten. I oktober erbjöds tjänsten vid samtliga sex förvar.

I slutet av oktober fattade Migrationsverket beslut om att häva besöksstoppet. Folkhälsomyndigheten gav dock nya rekommendationer i flera delar av landet vilket på nytt begränsade möjligheterna till fysiska besök på förvar. Detta hade följder för besöken och dialogen med Migrationsverket, men också för behovsanalysen.

Röda Korsets mervärde

De nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningarna har en stödjande roll i förhållande till staten. Det betyder att nationella föreningar och staten har ”ett specifikt och tydligt partnerskap, som medför ömsesidiga ansvarsområden och fördelar, baserade på internationell och nationell lagstiftning, där de nationella offentliga myndigheterna och Röda Korset eller Röda Halvmånen är överens om de områden där den nationella föreningen kompletterar eller ersätter offentliga humanitära tjänster[.]”¹ Det betyder att de nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningarna kompletterar, men ersätter inte

¹ Resolution 2, 30th International Conference of the Red Cross and Red Crescent (2007)
<https://media.ifrc.org/ifrc/what-we-do/promoting-principles-and-values/policy-and-diplomacy/the-auxiliary-role/#:~:text=The%20auxiliary%20role%20today,the%20development%20of%20their%20countries>

statens humanitära roll och att de ofta stöds av staten. Samtidigt följer de rörelsens grundläggande principer, varav en är självständighet från andra aktörer.

Denna stödjande roll till regeringen gör att den nationella föreningen har en god position för att bidra till utvecklingen av och tillhandahålla humanitära tjänster. I det svenska sammanhanget kopplat till förvar möjliggörs den stödjande rollen genom en evidensbaserad humanitär dialog med myndigheterna. Detta innebär att organisationen aktivt identifierar och observerar de humanitära behoven i verksamheten, i detta fall förvar. Dessa behov rapporteras till ansvariga inom den nationella föreningen och förs vidare centralt till berörda intressenter för att rättigheterna ska erkännas och att de berördas behov möts. Inom rörelsen kallas detta tillvägagångssätt Minimum Protection Approach (MPA), vilket innebär att den nationella föreningen inte är direkt involverad i att tillhandahålla tjänster för de förvarstagna. Detta tillvägagångssätt avbildas som en cykel, som kallas skyddscykeln.

Svenska Röda Korset liksom andra nationella föreningar deltar inom flera områden för att ge stöd till utsatta och komplettera statens arbete. Detta ger mervärde eftersom de kan dra nytta av den breda kunskapen inom rörelsen och stärka den lokala verksamheten med stöd från en bred kompetens inom olika områden. I denna behovsanalys är kapaciteten inom rörelsen en central utgångspunkt, liksom hur den kan användas för att stärka aktiviteterna i förvar.

Syfte och omfattning av behovsanalys

Syftet med denna analys var att kartlägga de nuvarande behoven i förvar och undersöka inom vilka eventuella områden Svenska Röda Korset kan utöka sin verksamhet och därmed komplettera det befintliga stödet. Det är även ett verktyg för att internt utvärdera och bättre förstå hur Svenska Röda Korsets nuvarande aktiviteter och verksamheter kan stärkas inom förvar. Ett mål med behovsanalysen var att se om någon av Svenska Röda Korsets existerande verksamheter skulle kunna tillämpas och på så sätt undvika att behöva utveckla helt nya aktiviteter.

I undersökningen användes flera metoder som kombinerade empiriskt material och redan existerande dokument om förvarstagnas behov. Huvuddelen av det empiriska materialet inhämtades genom intervjuer som genomfördes individuellt eller i grupp. Besöksrapporterna från de frivilliga användes som bas för att identifiera förvarstagnas intresseområden och bestämma tema för intervjuerna.

De som intervjuades representerade olika intressenter inom området förvar: Migrationsverket, civilsamhällorganisationer och Röda Korsets frivilliga. Den första gruppen av intervjuer som genomfördes var med personal från Migrationsverkets förvar. Representanterna hade olika roller. Urvalet av deltagare inkluderade två anställda från två olika förvar i Sverige, totalt fyra deltagare. Förvaren valdes ut för att inkludera två olika profiler baserat på storlek och närhet till större städer. Ett förvar var mindre och det andra större i storlek sett till antal förvarstagna, enheter och anställda. Ett förvar var närmare en storstad och det andra placerat längre ut på landsbygden. Ytterligare en variabel var antalet organisationer och tidsperiod som förvaret mottagit besök från dem. De individuella intervjuerna genomfördes via Skype.

Den andra gruppen som intervjuades genomfördes med representanter från olika organisationer som är verksamma inom förvar. Totalt intervjuades fyra olika organisationer. De intervjuade hade olika roller i organisationerna. När det var möjligt, prioriterades personer med erfarenhet av att göra besök och som hade nära kontakt med förvarstagna. De individuella intervjuerna genomfördes med olika verktyg: Microsoft Teams, Zoom och telefon.

Den tredje gruppen av intervjuer genomfördes med frivilliga från Svenska Röda Korset, som besöker förvar. Totalt gjordes fem intervjuer med besökare varav två var individuella intervjuer och tre gruppintervjuer med 2 - 5 deltagare. Olika verktyg användes även för att genomföra intervjuerna med de frivilliga då de gjordes via Microsoft Teams, Zoom och telefon.

Längden på intervjuerna varierar mellan 30 - 70 minuter. Alla intervjuerna var semi-strukturerade, vilket innebär att det är ett bestämt antal frågor och teman som tas upp i alla intervjuerna, men sättet de ställdes på och ordningen på frågorna kan variera med hänsyn till att få ett "flyt" i intervjuerna. Metoden för intervjuerna tillät deltagarna att uppmärksamma de teman som de ansåg vara mest betydelsefulla, men samtidigt bevara en huvudsaklig struktur och därmed få ett jämförbart underlag.

Frågorna vid intervjuerna var strukturerade för att motsvara identifierade områden inom vilka Svenska Röda Korset har aktiviteter och verksamhet och som skulle kunna gynna utvecklingen av verksamheten på förvar. Ämnena för intervjun var bestämda för att undvika att öppna upp för behov som inte kan uppfyllas av Svenska Röda Korset. De mest akuta behoven som uttrycks av förvarstagna är vanligtvis att bli släppt ur förvar och beviljas uppehållstillstånd. Teman för intervjun var: psykosocialt stöd, aktiviteter och kurser, välbefinnande (stress, ångest, sömn och motion), hälsa, kontakt med familj (efterforskning och familjeåterförening, besök), juridisk hjälp, återvändande, materiella behov och ekonomiskt stöd. Intervjuerna inkluderade även en modul som innehöll frågor om den nuvarande verksamheten inom förvar.

Behovsanalysen genomfördes under pandemin av Covid-19 vilket påverkade möjligheterna att samla det empiriska underlaget. Intervjuerna var tvungna att genomföras digitalt vilket bidrog till vissa utmaningar. Mer betydande var svårigheterna att nå den viktigaste gruppen av deltagare, det vill säga de förvarstagna själva på grund av begränsningarna av besök på förvaren. När undersökningen inleddes valdes en enkät som metod för att nå de förvarstagna och samla material från så många möjligt. Den valda metoden gav deltagaren stor möjlighet att vara anonym och krävde varken närvaro av deltagaren eller den som intervjuar. Det var dessutom flexibelt att välja vilken tid undersökningen genomfördes. En webbaserad enkät togs fram som handlade om möjligt stöd från Röda Korset och intresse för det. Enkäten skickades till alla förvar och besöksorganisationer med en förfrågan om att sprida den vidare till förvarstagna. Den webbaserade enkäten hölls öppen i tre veckor men besvarades bara av en person. När resultatet stod klart, att en enkät inte var ett effektivt sätt att nå ut, var det inte längre möjligt att inleda ytterligare en undersökning på grund av brist på tid att utföra uppgiften. Vi rekommenderar att denna behovsanalys kompletteras senare med ett antal intervjuer med förvarstagna för att inhämta en fullständig bild av behov och prioriteringar i förvar.

Behov som koncept

Behov kan framstå som ett enkelt koncept att närma sig i en analys. Det är dock ett teoretiskt komplext begrepp och i slutänden är det svårt att definiera vad som är ett behov. Behov är samtidigt universella, relativa och individuella, men i vissa fall är de svåra att särskilja från "önskningar". Det finns flera sätt att beskriva och prioritera behov, antingen som en hierarki² eller som liknande grupper av behov³. Ett gemensamt kännetecken är att de har ett drag av grundläggande behov såsom mat, vatten, skydd och säkerhet, men det kan även innebära sociala relationer samt att kunna engagera sig i aktiviteter som ger mening för personen, till exempel hobbyer.

I denna analys betraktas behov som ett brett begrepp som inte är begränsat till att fylla grundläggande behov utan innefattar även behov av sociala relationer och engagemang i meningsfulla aktiviteter. Detta kan även utvecklas och beröra flera nivåer inom samhället – behoven kan variera mellan vardagliga saker inom förvar och hela vägen till påverkansarbete i syfte att skapa strukturella förändringar. Varje persons behov är individuella och det är inte möjligt att tillgodose alla individers behov. Denna analys syftar dock till att identifiera inom vilket området Svenska Röda Korset kan utveckla sin respons genom att hitta gemensamma egenskaper i beskrivningarna av behov och på så sätt tillgodose så många behov som möjligt.

² E.g. Maslow's model Hierarchy of needs (1943)
<https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803100138279>

³ E.g. Maslow's model Hierarchy of needs (1943)
<https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803100138279>

Resultat

Detta avsnitt presenterar resultaten från behovsanalysen. Varje underavsnitt inleds med en introduktion till Svenska Röda Korsets verksamhet i ämnet och går sedan vidare för att diskutera de synpunkter och åtgärder inom varje område som togs upp inom behovsanalysen.

Psykosocialt stöd

Att ge psykosocialt stöd är ett av de huvudsakliga syftena med Svenska Röda Korsets verksamhet på förvar. Besöken på förvar ger förvarstagna möjlighet att tala konfidentiellt med en extern person. De frivilliga är utbildade för att möta förvarstagna som ofta har traumatiska berättelser att dela med sig av. Att vara frihetsberövad väcker en rad känslor som de kan prata med besökarna om. De frivilliga är där för att lyssna till dem och deras historier. De ger en stund av lättnad och försöker inge lite hopp.

Besöken utförs bäst på plats i förvaren. På grund av pandemin införde förvaren restriktioner och alla besök stoppades. Under pandemin utvecklade Svenska Röda Korset en ny form av psykosocialt stöd via den digitala plattformen Zoom.

Det framgick tydligt i behovsanalysen att den främsta prioriteten för alla var att återuppta de fysiska besöken så snart pandemin tillåter det, och det är möjligt att genomföra besök på ett säkert sätt. Besöken från Svenska Röda Korset (och andra organisationer) och möjligheterna att personligen ge psykosocialt stöd ansågs vara en betydelsefull respons för att förbättra de psykosociala behoven hos förvarstagna. Besöken beskrevs endast på ett positivt sätt. Vikten av att ha möjlighet att samtala med en neutral, extern person som inte representerade Migrationsverkets var något som framhölls.

Personalen i förvar tog upp att de såg en omedelbar, lugnande effekt bland förvarstagna efter en grupp av besökare besökt förvaret. En av de intervjuade hoppades att gruppen kunde göra besök oftare. De frivilliga som intervjuades uttryckte att det ibland är svårt för dem att se effekterna av besök och att de ofta upplever besvikelse från de förvarstagna när den främsta formen av stöd handlar om psykosocialt stöd. De tog upp att de förvarstagna ofta har höga förväntningar på dem som representerar en humanitär organisation och att de förvarstagna många gånger hoppas att de kan ge annan typ av hjälp än psykosocialt stöd. De diskuterade att nyckeln är att tydligt kommunicera sin roll och syftet med besök. Behovet av tydligare kommunikation var genomgående i analysen: när organisationerna informerar om verksamheten och dess syfte för Migrationsverket, när personalen informerar förvarstagna om organisationernas besök, men även mellan organisationerna för att de ska vara medvetna om varandras roll och tjänster. En idé var att dela ut skriftlig information till de förvarstagna. För närvarande finns affischer i förvar som informerar förvarstagna om organisationernas besök, och personalen informerar muntligt om verksamheten vid förvarstagnas ankomst till förvaret. En skriftlig broschyr skulle ge förvarstagna möjlighet att ha en egen kopia med information om besök samt viktiga kontaktuppgifter som de kan fördjupa sig i när tillfälle ges.

Videobesök betraktades som en ersättning för de fysiska besöken under pandemin. Vissa ansåg att ett digitalt besök kan vara en alternativ form av stöd när de fysiska besöken har återupptagits. Många deltagare upplevde emellertid att videosamtalet inte lyckas nå förvarstagna på ett lika effektivt sätt som vid fysiska besök. De diskuterade att vanligtvis tar förvarstagna tid på sig att närma sig de frivilliga vid ett fysiskt besök, och att videosamtal inte ger utrymme till spontana samtal eftersom det krävs en bokad tid. Det övervägdes att videosamtal kunde vara passande för de som inte vågar ta kontakt med besökarna i de allmänna utrymmen eller om besökarna inte har tid att tala med alla som

önskar det vid tillfället. Deltagarna tog upp att videosamtalen passar de förvarstagna som har en specifik förfrågan till Svenska Röda Korset, såsom behov av kläder. De diskuterade också att videosamtal kan användas som en form av uppföljning, eller för att fortsätta samtal som har inletts vid ett fysiskt besök. De frivilliga såg det dessutom som ett tillfälle att erbjuda psykosocialt stöd oftare eftersom det inte kräver restid till förvar. Samtidigt påtalades att fysisk närvaro, och möjligheten att få insyn på plats, inte är möjligt vid videosamtal och därför är det inte önskvärt som ersättning för fysiska besök.

Aktiviteter och kurser

Svenska Röda Korset besök på förvar fokuserar främst på att erbjuda samtal till personer som efterfrågar det. Ibland spelar de bordtennis, brädspel eller gör andra aktiviteter under besöken. Svenska Röda Korset har en rad olika aktiviteter utanför förvar, till exempel mötesplatser, träna svenska och träna engelska, sy-grupper, kurser i första hjälp och online-kurser i olika ämnen (till exempel psykologisk första hjälpen).

Genomgående under analysen var att aktiviteter är en viktig del för att höja förvarstagnas livskvalitén eftersom det bryter den enformiga vardagen i förvar. Förvaren har redan en rad organiserad sysselsättning och dessa verkar variera från förvar till förvar beroende på personalens kompetens och möjligheter. Personal gav bland annat exempel på organiserad träning, till exempel i gymmet, yoga och bordtennis.

I urvalet av redan existerande aktiviteter som Svenska Röda Korset erbjuder såg deltagarna att träna språk, särskilt engelska, kunde vara användbart. Å andra sidan betraktades träna svenska som motsägelserfullt eftersom många förvarstagna förbereder sig för att lämna Sverige. De övervägde att en sy-grupp inne i förvar inte skulle vara möjligt på grund av den säkerhet som ställs, eftersom verksamheten innefattar vassa föremål. Många av de som intervjuades trodde att kurser i första hjälpen för förvarstagna skulle uppskattas och vara användbart för dem, oavsett var de hamnade efter sin tid i förvar. Ett av förvaren hade haft en kurs i första hjälpen, vilket var mycket uppskattat av de förvarstagna. Under pandemin började Svenska Röda Korset att erbjuda kurser i första hjälpen online vilket sågs som möjligt i förvar.

Webbkurserna som deltagare tar på egen hand (till exempel psykologisk första hjälpen) uppfattades olika. Några övervägde att de kunde vara värdefull och lätta att nå för förvarstagna, särskild om de erbjöds på flera språk. Många trodde att det kunde vara värt ett försök att erbjuda dem men var inte säkra på om förvarstagna skulle vara intresserade av sådan aktivitet. De frivilliga tyckte att det skulle vara användbart för dem själva med en lista över webbkurser så att de kunde erbjuda till förvarstagna som visade ett sådant intresse.

De som intervjuades föreslog även andra idéer, som för närvarande inte erbjuds bland Svenska Röda Korsets verksamheter, men som ansågs användbara. De föreslog till exempel trädgårdsodling, musik- och dansevent, massage-kurs, handarbete och andra kreativa aktiviteter och kurser i exempelvis digitala färdigheter och skriva CV. En deltagare nämnde att det vore värdefullt om någon av aktiviteterna hölls vid flera tillfällen, så att de förvarstagna hade något positivt att se fram emot. En annan trodde däremot att det kunde leda till besvikelse bland förvarstagna, om de inte kunde fullfölja alla tillfällen, när de blev verkställda.

Hälsa och välmående

Svenska Röda Korset jobbar med vård genom Vårdförmedlingen samt Behandlingscenter för krigsskadade och torterade. Vårdförmedlingen ger råd och stöd till papperslösa migranter som inte har rätt till vård i Sverige. Vårdförmedlingen tar även emot telefonsamtal från förvarstagna om de har frågor om rätten till vård. Behandlingscentren behandlar migranter som har utsatts för tortyr och trauma. De kan i vissa fall erbjuda avslutande samtal till personer som satts i förvar. Rödakors- och rödahalvmånerörelsen är engagerad i frågor relaterat till frihetsberövades hälsa. Andra nationella föreningar har delat ut checklistor om avslappning, meditation och motverkan av stress, eller övningar för att träna. Svenska Röda Korset var intresserade att höra hur den typen av stöd kunde vara till nytta i en svenska kontext, och hur fysisk hälsa, sömn och mentalt välmående kunde inkluderas i verksamheten på förvar.

Ansvaret för hälso- och sjukvården i förvaret ligger under regionernas ansvar, och varje förvar har en sjuksköterska och eventuellt annan vårdpersonal, t.ex. en psykolog. Sjuksköterskan utvärderar behovet av hälso- och sjukvård och vid behov remitterar den förvarstagna till läkare på vårdcentralen.

Volontärerna förklarade att ämnet hälso- och sjukvård är en återkommande fråga från personer i förvar, eftersom de ibland upplever att deras behov av hälso- och sjukvård inte togs på allvar. Det togs också upp att ibland är symptomet enbart i fokus för behandlingen, t.ex. magont, när den bakomliggande orsaken är vistelsen i förvaret och väntan på utvisning. Migrationsverkets representanter bekräftade att Röda Korset har begränsade möjligheter inom hälso- och sjukvården och de upplevde att sjukvården inte har varit ett problem bland de förvarstagna. De frivilliga föreslog att Vårdförmedlingen skulle kunna vara en värdefull tillgång för att bidra till rätten till vård bland annat genom att alla intressenter hade samma förståelse för vad ”vård som inte kan anstå” inkluderar.

De som intervjuades betonade att Röda Korset har mycket kompetens inom stöd och behandling av migranter och en unik position för att använda denna kunskap i påverkansarbete. Ett potentiellt hälsorelaterat behov inom påverkan var att förbättra samarbetet mellan berörda myndigheter, det vill säga regionerna och Migrationsverket.

De intervjuade såg potential för Svenska Röda Korset att stödja de fångarnas välbefinnande när det gäller sömn, fysisk träning och psykiskt välbefinnande. Det nämndes att det redan existerande psykosociala stödet är ett viktigt sätt att lindra ångest och stress. Många av deltagarna sa att distribution av checklistor kan vara en bra idé. Det ansågs dock inte vara den största prioriteten, utan något som är värt att utveckla och prova. En deltagare påpekade att det är viktigt att vara uppmärksam på kulturellt lämpliga metoder - till exempel sågs meditation som ett västerländskt koncept som kanske inte speglar de förvarstagnas världsbild.

Kontakt med familj

Röda Korset har ett mandat när det gäller att återföreka familjer. Svenska Röda Korset arbetar med att hitta familjemedlemmar och släktingar som har tappat kontakten på grund av flykt till följd av väpnade konflikter eller naturkatastrofer samt ger information om familjeåterförening. Att upprätthålla kontakt inom familjer i samband med migration är en viktig verksamhet för Röda Korset. Internationellt möjliggörs besök av familjemedlemmarna till personer som är frihetsberövade. Möjligheten att stödja detta har även övervägts inom Svenska Röda Korset och det fanns ett behov av att kartlägga om det finns en efterfrågan av att stödja förvarstagnas kontakt med familj i Sverige eller utomlands. Möjliga sätt att hjälpa kan vara att tillhandahålla nödvändig teknik, internetanslutning eller ekonomiskt stöd.

De intervjuade betraktade kontakt med familjen som viktigt och rörelsen ansågs vara en betydande aktör som kan ha en värdefull roll. De bedömde att Röda Korset kunde stödja kontakten med familjer genom sitt världsomspännande nätverk. Men endast ett fåtal beskrev att de hade blivit tillfrågade om de kunde hjälpa till att kontakta familj. Några av deltagarna tog upp att familjen ibland inte vill ha kontakt med den förvarstagna, och då är det viktigt att respektera deras önskemål.

Flera av deltagarna diskuterade, att fångarna och familjemedlemmarna ofta redan har något sätt att hålla kontakten, vanligtvis via sociala medier och telefon. I vissa fall kan det vara så att exempelvis familjen saknar verktygen för ett videosamtal, och i dessa fall kan Svenska Röda Korset eller de nationella föreningarna i andra länder hjälpa till att få tillgång till de digitala verktyg som behövs. Ekonomiskt stöd för att stödja kontakten mellan familjemedlemmar diskuteras under avsnittet Ekonomiskt stöd.

Juridiskt stöd

När det gäller juridiskt stöd ger Svenska Röda Kors råd genom migrationsrådgivning i frågor rörande lagstiftning relaterat till asyl, familjeåterförening och återvändande.

Många av de intervjuade tog upp att juridiska frågor ofta är en prioriterad fråga bland de förvarstagnas behov. De intervjuade berättade att frågorna de får från förvarstagna handlar om ärenden hanteras på ett rättvist sätt och om det finns något att göra för att ändra beslutet i asylärendena. De frivilliga beskrev att de förvarstagna ofta hoppas att besökarna kan hjälpa till med deras fall. Många av de intervjuade insåg att de flesta har ett juridiskt ombud och såg därför ingen ytterligare roll för Svenska Röda Korset. Många av deltagarna tog dock upp att det ibland behövs ytterligare stöd i juridiska frågor, och brukar då hänvisa till Svenska Röda Korsets juridiska rådgivare eller alternativt andra civilsamhällesorganisationer med juridiskt stöd. Genom att göra hänvisningar kan de frivilliga koncentrera sig på att ge psykosocialt stöd samt att hjälpa personer som tagits i förvar att få tillgång till korrekt och uppdaterad information från en pålitlig källa.

För att Svenska Röda Korsets migrationsrådgivning skulle svara bättre på de förvarstagnas behov föreslog de intervjuade mer flexibla öppettider. För närvarande är öppettiderna 9.30-12 två dagar i veckan. Intervjuobjekten förklarade att det är vanligt att dagrytmen påverkas på grund av frihetsberövandet och att många i förvar lider av sömnlöshet och har därmed svårigheter att utnyttja de tidiga öppettiderna. Ett annat förslag var att utöka öppettiderna till flera dagar istället för de nuvarande två. Besökarna beskrev att några av grupperna besökte på torsdagar. Om de hänvisar en person till migrationsrådgivaren på en torsdagskväll måste personen vänta till nästa tisdag innan de kan nå en juridisk rådgivare.

Besökarna berättade att det är viktigt att utbilda förvarstagna om deras rättigheter och vart de ska vända sig vid behov. De föreslog att en checklista om fångarnas rättigheter skulle vara ett användbart verktyg att ha med sig under besöken.

Återvändande

Migrationsrådgivningen ger även information om återvändande. Rödakors- och rödahalvmånerörelsen är världsomfattande, därför har Svenska Röda Korset möjlighet att ge information och kontakter inför en utvisning.

Området att ge stöd vid återvändande ansågs som ett centralt behov under intervjuerna. Många av frivilliga uttryckte att de förvarstagna ofta känner hopplöshet över att återvända till ett land där de i vissa fall saknar kontakter. De frivilliga, andra organisationer och Migrationsverkets anställda ansåg att rörelsens stora nätverk är fördelaktigt för att bidra till kontakter i hemlandet, en plats att gå till vid den första natten eller en organisation att söka stöd ifrån. De som intervjuades rekommenderade att utöka nätverket utanför rörelsen. Andra civilsamhällsorganisationer som deltog beskrev att de hade goda förbindelser utomlands som skulle kunna kombineras med Röda Korsets kontakter och på så sätt bidra till starkare stöd till de som ska återvända.

Några av de frivilliga nämnde att det är utmanande att ge psykosocialt stöd inför återvändande. De nämnde att de önskar utbildning om hur de kan föra sådana diskussioner där den förvarstagna ska återvända och har tappat allt hopp.

Materiella behov

Svenska Röda Korset liksom andra civilsamhällsorganisationer deltar i att tillhandahålla materiell hjälp. Svenska Röda Korset har second hand-butiker från vilka gåvor kan skänkas till förvarstagna.

Migrationsverket ansvarar för att tillhandahålla grundläggande kläder till frihetsberövade. I vissa fall har de särskilda materiella behov som Migrationsverket inte kan bidra med, till exempel sportkläder eller väskor för resor. Ibland kan förvarstagna behöva kläder innan de återvänder. I de fallen ansågs det materiella stödet från Röda Korset vara till nytta.

De frivilliga tog upp att riktlinjerna måste förtydligas för att säkerställa att det materiella stödet är lämpligt och av god kvalitet. För närvarande finns det ingen tydlig arbetsfördelning om vem som ska välja, kontrollera och leverera kläder eller annat materiellt stöd till förvarstagna.

Ibland, när migranten tas i förvar, hämtas de direkt därifrån de befinner sig, till exempel på arbetsplatsen. Några av de frivilliga tog upp att det är viktigt att Svenska Röda Korset förespråkar att migranterna tas till sitt hem för att hämta nödvändiga föremål som de vill ha med sig under vistelsen på förvar eller vid återvändandet.

Ekonomiskt stöd

Svenska Röda Korset undersöker möjligheterna att i vissa fall bevilja ekonomiskt stöd. Frihetsberövade har efterfrågat ekonomiskt stöd från besökarna för att deras familjemedlemmar ska kunna besöka förvaret. En annan möjlig situation kan vara att ge ekonomiskt stöd för att klara sig de första dagarna vid återvändande.

Det ekonomiska stödet för att möjliggöra besök från familjemedlemmen ansågs vara en viktig form av stöd. De intervjuade såg det däremot som ganska problematiskt. De tog upp att det är utmanande att definiera vem som är berättigad att få sådan hjälp, t.ex. hur långt borta familjen måste bo, om det inkluderar resor från utlandet och vilka som ingår i en familj. Det sågs inte heller som en bra idé om en besökare anlände med pengar till förvarstagna.

Migrationsverket beviljar redan ekonomiskt stöd i vissa fall av återvändande, så ett ekonomiskt stöd från Svenska Röda Korset sågs inte som en prioritet. De frivilliga önskade förtydligande under vilka villkor som bidrag beviljas samt hur förvarstagna kan ansöka om det.

Andra behov och observationer

Utöver områdena ovan tog deltagarna upp ytterligare behov.

Några av de intervjuade diskuterade att många frihetsberövade som släpps från förvaret, ofta befinner sig i en utsatt situation på grund av akut brist på skydd och andra grundläggande behov. Den nuvarande pandemin ökar deras sårbarhet, eftersom de saknar tillräckliga förutsättningar för social distans, tillgång till sanitet och tillförlitlig information. Under Covid-19-pandemin har ett antal organisationer som har gett stöd t.ex. i fall av hemlöshet begränsat sin tillgång av tjänster.

En annan grupp som identifierades som särskilt utsatt var förvarstagna som hamnar på häkte. De misstänks inte för brott, men de kan placeras inom Kriminalvården under obestämd tid med hänvisning till säkerhet. De har sällan tillgång till besök från Röda Korsets besökare och deras rörelsefrihet, tillgång till besök, kommunikation och vistelse utomhus är mer begränsade på häkte än i förvar.

Ett annat utvecklingsområde som förespråkades var att påverka hur migranter som placerats i förvar uppfattas i det svenska samhället. De frivilliga tog upp att det politiska landskapet behandlar förvarstagna som om de är brottslingar, även när de inte misstänks för brott. Besökarna hoppades på att se en mer human inställning gentemot förvarstagna i framtiden.

Röda Korsets besökare önskade även vägledning i att skriva besöksrapporten efter besök. De beskrev att frivilliga har olika sätt att skriva rapporten på och var inte säkra på hur de skulle gå tillväga. Några av frivilliga beskrev att de kände sig tyngda efter besöken. Utifrån kan fanns det utrymme för att förbättra stödet till dem. Vissa besökare önskade dessutom att en anställd vid Röda Korset skulle vara i beredskap den kvällen de besöker förvar, som ett reservstöd. Besökarna efterfrågade konkret återkoppling om resultaten från skyddsdialogen, enligt skyddscykeln. De var också intresserade av att höra om deras hänvisningar ledde till att de förvarstagna kontaktade t.ex. migrationsrådgivningen eller vårdförmedlingen.

Nästa steg och slutsatser

Denna behovsanalys är det första steget för att förstå de verkliga behoven av stöd och för att identifiera utvecklingsområden inom Svenska Röda Korsets verksamhet på förvar. Nästa steg kommer att handla om att utvärdera i vilken kapacitet Svenska Röda Korset kan tillhandahålla förslagen på utveckling. Det är dock avgörande att behovsanalysen utvidgas till de förvarstagna själva innan processen slutförs.

Det mest akuta behovet som identifierades var att återvända till de fysiska, regelbundna besöken på förvar när det är möjligt med hänsyn till Covid-19-pandemin. Säkerheten för alla involverade måste säkerställas för att inte orsaka ytterligare skada.

Utöver det uppmärksammades det i intervjuerna att Svenska Röda Korset borde överväga att stärka de aktiviteter som kan erbjudas i förvar. Intervjuerna visade att aktiviteter relaterade till att förbättra färdigheter och som kan användas även efter återvändande samt bidrar till personer motståndskraft sågs som värdefulla, till exempel nämndes kurser i första hjälpen, rådgivning för att skriva jobbansökningar och träna engelska. Deltagarna tog upp att när nya aktiviteter utvecklas är det viktigt att vara uppmärksam på att de är kulturellt inkluderande och överväga hur svenska Röda Korset kan skapa möjligheter för människor med olika bakgrund att delta.

Trots det redan existerande samarbetet mellan aktörerna i civilsamhället och myndigheterna som är verksamma inom förvar, blev det tydligt under intervjuerna att det fortfarande finns ett större behov av samordning mellan aktörerna. Ett särskilt behov fanns runt att öka medvetenhet om organisationernas förmåga att tillhandahålla stöd till förvarstagna och klargöra besökarnas roll och vad de kan hjälpa till med i syfte att förhindra missförstånd. De frivilliga förklarade att de skulle ha nytta av en lista för hänvisningar som de kunde ha med sig vid besöken. De hoppades också på ökad kommunikation mellan besöksgrupper från de olika organisationer som besöker samma förvar.

Röda Korset har redan etablerad verksamhet för att efterforskning, familjeåterförening och återvändande. De betraktades som expertområden hos Röda Korset tack vare rörelsens världsomspännande nätverk. I stället för att fokusera på att utveckla nya former av stöd skulle det vara avgörande att öka medvetenheten om de nuvarande befintliga tjänsterna för att alla intressenter skulle vara medvetna om hur de kan få ut det mesta av dem. Processen med behovsanalys har varit ett steg i den utvecklingen eftersom deltagarna i andra civilsamhällsorganisationer, Migrationsverket liksom Svenska Röda Korsets besökare har informerats om dess engagemang inom olika områden. Ett positivt exempel på informationsutbytet sågs redan under tiden behovsanalysen genomfördes, då ett av förvaren uttryckte intresse för Röda Korsets webbkurser. Även migrationsrådgivningen tillhandahåller svåra och nödvändiga råd i rättsliga frågor, och med praktiska, konkreta förändringar kan den svara bättre på förvarstagnas behov.

De behov som identifierades i denna analys innefattar flera olika områden. Vissa behov var mer praktiska och relaterade till direkt stöd. Det var synbart att behov relaterat till påverkan inom förvar var ett genomgående ämne. Vidare pekar denna behovsanalys på kärnan i skyddscykeln/Minimum protection approach, inom vilken frivilliga på gräsrotsnivå möter målgruppen och besök på förvar leder till evidensbaserade observationer. Dessa observationer kan användas i skyddsdialogen med myndigheterna och tas vidare i påverkansarbetet för att skapa förändring och därmed ge hopp om en bättre morgondag.